

Inleiding

De eerste versie van dit boek – *Freinetonderwijs. Een eigen wijze van onderwijs* – uit 1993 gaat in op de groeiende vraag naar informatie over de freinettechnieken in Nederland na het samenvoegen van kleuter- en lagere school tot basisschool. De basisschool moet zorgen voor een ononderbroken ontwikkelingsproces voor elk kind. Voorzien van voorbeelden en kinderwerk geeft de tekst inzicht in de werkwijze van freinetgroepen op dat moment.

We zijn inmiddels dertig jaar verder. Door de inzet van Jimke Nicolai en met name Rouke Broersma is een rij publicaties van Freinet vertaald, wat zorgt voor een genuanceerder inzicht voor ons taalgebied. Vooral Vlaanderen kent een groeiend aantal freinetscholen voor basis- én middelbaar onderwijs. Daarmee stijgt het aantal nieuwe freinetwerkers snel ... Kortom: het werd tijd om een nieuwe paal te slaan en het basisboek uit 1993 te herschrijven voor collega-freinetwerkers, studenten en docenten lerarenopleidingen en voor belangstellenden. Je kunt het gebruiken als kennismaking of als naslagwerk om je praktijk te spiegelen en met je team aan samenhangend onderwijs te werken.

Wij, auteurs, kennen elkaar van het samenwerken gedurende ruim vijftig weekenden van de Vlaamse driejarige verdiepende freinetopleiding. Met dank aan de

deelnemende collega's en aan collega's die ons de afgelopen jaren in hun team en klasgroepen bij hun pedagogische zoektocht uitnodigden. We zijn actief in de freinetbeweging en hebben veel contacten met collega's in Nederland, België, Frankrijk en de internationale beweging. We steken er veel van op en het is allemaal meebepalend voor inhoud en keuzes die we maken voor deze uitgave. We voelen ons natuurlijk schatplichtig aan de inmiddels overleden John Bronkhorst, medeschrijver aan de eerste versie van dit boek. Schatplichtig voelen we ons ook aan alle collega's en leerlingen die voor vergelijkbare vragen stonden en staan.

Net als bij de versie uit 1993 tanken we in deel I van dit boek inspiratie bij de bron: in de hoofdstukken 'Wie is Freinet?' en 'Freinet en zijn tijdgenoten' worden keuzes niet alleen duidelijk, ze blijken ook verrassend actueel. Dit bezoek aan het verleden vormt samen met de kenschets van het heden een basis om zelf op ontdekkings- tocht te gaan en mee te bouwen aan freinetonderwijs.

Als we willen dat kinderen ruimte krijgen voor ontdekkend leren, zelfwerkzaamheid en vrije expressie, moeten ze wel middelen en mogelijkheden hebben. Omdat de afwezigheid van een passende materiële basis nogal eens bijdraagt aan het mislukken van modernisering, krijgt 'het organiseren van goede voorwaarden' aandacht in deel II van deze uitgave.

Deel III over de freinettechnieken vormt het hart van dit boek. Bij overleg met collega's op school en tijdens freinetbijeenkomsten zijn leerkrachten geregeld zo sterk op praktische invullingen gericht, dat de vraag over het *waarom* naar de achtergrond dreigt te verdwijnen of wordt overgeslagen. Om inzicht in en kennis van de onderliggende principes te vergroten en verdiepen, koppelen we aan het *hoe* telkens het *waarom*, waarbij we zowel terugkijken naar de bron als naar uitkomsten van recent wetenschappelijk onderzoek en technische vooruitgang, waardoor freinettechnieken zich blijven ontwikkelen.

Het groeien naar een coöperatieve groep door middel van de technieken gaat onontkoombaar over de hele opvoed- en onderwijskundige aanpak. Coöperatie gaat tegelijkertijd over communicatie, over expressie, over leren met en van elkaar, over diversiteit en zorg voor elkaar, over vrijheid in een sociaal leerproces, over burgerschapsvorming, over onze instelling en aandeel. Om dit te begeleiden, schrijft Freinet, is een andere mentaliteit en houding van leerkrachten nodig. Van het werken met collega's leerden we dat het aandeel van de leerkracht bijzondere

aandacht verdient. De beschrijving van iedere techniek is dan ook doorspekt met wat we in de driejarige opleidingen en met teams bespraken.

Omdat digitale middelen de freinettechnieken inmiddels als vanzelfsprekend versterken, krijgen die geen apart hoofdstuk meer, maar zijn ze ingebed in de uiteenzettingen van de technieken. Hetzelfde geldt voor het middelbaar onderwijs. Dat kreeg in 1993 één pagina, omdat freinet-middelbaar in Nederland niet bestond en de eerste Vlaamse initiatieven nog pril waren. Ondertussen lopen er in Vlaanderen steeds meer freinetwerkers rond met een groeiende expertise in freinetonderwijs aan adolescenten. Ook de zorg komt terug in de technieken. We mogen best trots zijn op de manier waarop leerlingen zich in een freinetgroep kunnen ontwikkelen, waar voor leerlingen gezorgd wordt en leerlingen voor zichzelf, voor elkaar en hun omgeving leren zorgen. Freinetonderwijs realiseert de uitgangspunten van de wetten op passend onderwijs in Nederland en het leersteundecreet in Vlaanderen.

Deel IV gaat over onze houding en manier van werken, de inzet van het team, de wijze waarop ouders in de school meedenken en meewerken, de relaties met de buurt en de activiteiten binnen de freinetbeweging. Vergelijkbare opvattingen over ontwikkeling van kinderen, over mens & maatschappij en de uitgangspunten verbinden freinetleerkrachten. Met elkaar vormen we al honderd jaar een levendige werkplaats van onderwijsontwikkeling: werken aan onderwijs dat een bijdrage levert aan de ontwikkeling van mensen die oog hebben voor een menswaardige, rechtvaardige en duurzame maatschappij. De beweging kent nationaal en internationaal een sterke traditie van uitwisseling en het met elkaar onderwijs ontwikkelen in het dagelijkse werk met de klasgroepen.

Naarmate we vorderen met de tekst, blijkt dat begrippen haast onvermijdelijk telkens terugkomen. Om herhalingen te beperken maken we zo nu en dan keuzes in wat bij welke techniek een accent krijgt, en dat zijn soms lastige keuzes. Een boek als dit houdt een risico in. Hoe meer we ons inspannen om principes zo helder mogelijk uiteen te zetten en met voorbeelden te illustreren, hoe groter de kans dat ons betoog overkomt als 'een juiste weg om na te volgen'. Daarom citeren we graag Jan Ligthart: 'Zoals het in dit boekje is beschreven, moet ge 't nu precies niet doen.' De beginsituaties zijn voor iedere collega anders. Iedere school heeft passende invullingen bij haar context en geschiedenis. Iedere collega heeft zijn of haar eigen wijsheid. Dat betekent dat we geen pasklare oplossingen beschrijven. De freinetpedagogie is niet

dogmatisch, de praktijken zijn dus divers en evolueren. Dat maakt onze beweging boeiend en sterk, maar soms ook wat verwarrend. Uiteraard vormen de uitgangspunten voor kaders en zorgen ervaring en samenwerking in de freinetbeweging voor handvatten, tips en praktijkvoorbeelden. Wie dit boek leest, wordt hopelijk geprikkeld om zelf op ontdekking te gaan met zo nu en dan begrijpelijke twijfels. We willen inspireren bij keuzes om je eigen stijl vorm te geven en je freinetpraktijk met je groep uit te bouwen.

Omdat er in het onderwijs vooral vrouwen werken, kiezen we net als in 1993 in deze herziene uitgave bij leerkrachten voor de vrouwelijke vorm in plaats van telkens hij/zij en voor de afwisseling bij leerlingen voor de mannelijke. Voor de leesbaarheid gebruiken we de termen 'kinderen' en 'leerlingen' door elkaar. Fotomateriaal en werk van leerlingen zijn afkomstig uit freinetscholen of groepen die met freinettechnieken werken. De cartoons zijn van Sven de Schutter en de tekening op de omslag is van Wout Mellema (5 jr.).

Collega's van de beweging en enkele belangstellenden hebben de eerste versie van deze nieuwe tekst of enkele hoofdstukken van kritische en bemoedigende kanttekeningen voorzien. Met name willen we bedanken: Joanna Arens, Marleen Baltussen, Heleen van den Broek, Barend van Heusden, Luc Heyerick, Rozemarijn Nevejans, Jimke Nicolai, Jan Overweel, Astrid Rass, Julie Van Rijckeghem, Gerda en Betske Salverda, Sven de Schutter, Vincent Vandevyvere en Goedeke Vertessen.

Augustus 2023

Jeroen Tans, Assen

Katrien Nijs, Brussel